

УДК 341.3

DOI <https://doi.org/10.32782/klj-2024-5.17>

ЗАХИСТ ПРАВ МЕНШИН ЛГБТІ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Невара Лілія Михайлівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права

Державного торговельно-економічного університету

ORCID ID: 0000-0003-1775-8806

Черенок Юлія Євгеніївна,

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права

Державного торговельно-економічного університету

ORCID ID: 0009-0004-7310-6225

У статті проаналізовано міжнародно-правові акти, національне законодавство різних держав щодо забезпечення захисту прав меншин ЛГБТІ, зокрема під час збройних конфліктів. Досліджено зміни законодавства різних держав щодо забезпечення рівності ЛГБТІ-осіб у суспільстві. Дослідження доводить, що не дивлячись на те, що питання ЛГБТІ спільнот є гострим та невирішеним повністю, міжнародне право робить рішучі кроки для врегулювання цієї проблеми. У статті проаналізовано специфічні ризики та форми насильства, з якими можуть зіштовхнутися представники ЛГБТІ-спільнот у зонах бойових дій. Висвітлено питання дискримінації, стигматизації та позбавлення доступу до гуманітарної допомоги, надання притулку, медичної та психологічної допомоги меншинам ЛГБТІ. На основі дослідження універсальних та регіональних міжнародно-правових актів та правої бази України, запропоновано пропозиції покращення законодавства України щодо захисту прав меншин ЛГБТІ під час збройних конфліктів. Досліджено взаємозв'язок національних, європейських та американських правових положень, що стосуються захисту прав представників ЛГБТІ-спільнот під час збройних конфліктів. Окремо наведено приклади порушення прав представників ЛГБТІ-спільнот під час збройних конфліктів в Україні та закордоном. Зроблено висновки про необхідність активізації законотворчої діяльності, покращення динаміки змін у сфері захисту прав меншин ЛГБТІ під час воєнного стану, що надзвичайно важливо у наш час. Вказується на необхідність розробки якісної бази нормативно-правових актів, спрямованих на захист прав представників ЛГБТІ-спільнот під час збройних конфліктів, зокрема необхідність розробки окремих положень, які будуть забезпечувати гуманне поводження з цивільним населенням, пораненими, хворими і військовополоненими без будь-якої дискримінації (у т.ч. за ознакою статі). Наголошується на необхідності запровадження відповідного механізму моніторингу, щодо нагляду за дотриманням захисту прав представників ЛГБТІ-спільнот та виконанням державою своїх зобов'язань щодо дотримання прав цих спільнот.

Ключові слова: права меншин, вразливі категорії, дискримінація, гендерна ідентичність, Джок'якартські принципи, збройний конфлікт, ЛГБТІ-спільнота, біженці, шукачі притулку, законодавство.

Neara Liliia, Cherenok Yuliia. Protection of the rights of LGBTI minorities during armed conflicts

The article analyzes international legal acts and national legislation of various states on ensuring the protection of the rights of LGBTI minorities, in particular during armed conflicts. Changes in the legislation of different countries to ensure equality of LGBTI persons in society are studied. The study proves that despite the fact that the issue of LGBTI communities is acute and unresolved, international law is taking decisive steps to resolve this problem. The article analyzes the specific risks and forms of violence that representatives of LGBTI communities may face in combat zones. The issues of discrimination, stigmatization and deprivation of access to human-

itarian aid, shelter, medical and psychological assistance to LGBTI minorities are highlighted. Based on the study of universal and regional international legal acts and the legal framework of Ukraine, the author proposes proposals for improving Ukrainian legislation on the protection of the rights of LGBTI minorities during armed conflicts. The author analyzes the interrelation of national, European and American legal provisions related to the protection of the rights of LGBTI communities during armed conflicts. The author also provides examples of violations of the rights of LGBTI communities during armed conflicts in Ukraine and abroad. The author draws conclusions about the need to intensify lawmaking activities and improve the dynamics of changes in the field of protection of the rights of LGBTI minorities during martial law, which is extremely important in our time. The author points out the need to develop a high-quality framework of legal acts aimed at protecting the rights of representatives of LGBTI communities during armed conflicts, in particular, the need to develop certain provisions that will ensure humane treatment of civilians, the wounded, sick and prisoners of war without any discrimination (including on the basis of gender). The need to introduce an appropriate monitoring mechanism to oversee the protection of the rights of representatives of LGBTI communities and the fulfillment by the state of its obligations to respect the rights of these communities is emphasized.

Key words: *minority rights, vulnerable categories, discrimination, gender identity, Yogyakarta principles, armed conflict, LGBTI community, refugees, asylum seekers, legislation.*

Постановка проблеми. Представники ЛГБТІ-спільнот під час збройних конфліктів опиняються у надзвичайно вразливому становищі та стають об'єктами переслідувань, насильства, погроз, катувань або, навіть, убивств. Крім того, збройні конфлікти характеризуються високим рівнем злочинності та беззаконня, що у свою чергу створює сприятливе середовище для вчинення злочинів на ґрунті ненависті проти представників ЛГБТІ-спільнот. Крім того, представники ЛГБТІ-спільнот часто позбавляються доступу до гуманітарної допомоги, надання притулку, медичної та психологічної допомоги через дискримінаційне ставлення інших осіб. Захист прав меншин ЛГБТІ під час збройних конфліктів є надзвичайно важливою проблемою у сфері міжнародного захисту прав людини, яка потребує всебічного вивчення, аналізу правових положень та розробки пропозицій щодо покращення правового захисту представників ЛГБТІ-спільнот під час збройних конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджувана тематика є об'єктом досліджень як вітчизняних фахівців, таких як Гербут В. С., Ірискіна І., Лазур Я. В., Свящук А., Шелевер Н. В. так і зарубіжних, таких як А. Маргаліт та інші.

Метою статті є дослідження правового регулювання представників меншин ЛГБТІ, зокрема, під час збройного конфлікту та внесення пропозицій щодо

покращення правового захисту представників ЛГБТІ-спільнот під час збройних конфліктів.

Науковою новизною публікації є правовий аналіз національних, міжнародних універсальних і регіональних актів у сфері захисту прав представників ЛГБТІ-спільнот, а також внесення пропозицій щодо прийняття нових та покращення вже існуючих положень щодо захисту прав представників меншин ЛГБТІ, зокрема під час збройного конфлікту.

Виклад основного матеріалу. Загальна декларація прав людини зазначає, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах, мають право на рівний захист від будь-якої дискримінації, кожна людина повинна мати всі права і свободи, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії [1]. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права зобов'язує держави забезпечити рівні економічні, соціальні та культурні права без будь-якої дискримінації щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії [2]. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права зобов'язує держави поважати і забезпечувати всім перебуваючим під її юрисдикцією особам права без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії [3].

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод гарантує широ-

кий спектр прав і свобод людини без дискримінації за будь-якою ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії [4]. У 2008 році на Генеральній Асамблеї ООН була прийнята Декларація з питань сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Ця Декларація є значним досягненням у сфері прав людини, що засуджує утиски, дискримінацію, ізоляцію, стигматизацію та упередження за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Вона також засуджує вбивства та смертну кару, тортури, довільні арешти, позбавлення економічних, соціальних та культурних прав на цьому ґрунті [5].

У 2006 році було прийнято Джек'якартські принципи [6], які охоплюють широкий спектр стандартів у сфері прав людини і їх застосовність до питань сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, встановлюють відповідну правову базу та дають визначення ключових термінів. Ці принципи регулярно оновлюються. Так, у 2017 році до 27 принципів було додано ще 10. Джек'якартські принципи підтверджують, що першочерговий обов'язок держави полягає у забезпеченні дотримання міжнародних стандартів прав людини і закріплюють їх юридичну обов'язковість.

Десятий Джек'якартський принцип зазначає, що кожна людина має право на свободу від катувань та від жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, в тому числі з причин, пов'язаних із сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю.

Відповідно до дев'ятого Джек'якартського принципу держави повинні: забезпечити, щоб під час утримання під вартою людина не зазнавала подальшої маргіналізації на основі сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, гендерного самовираження або статевих характеристик та не піддавалася насильству. Окрім того, держави мають забезпечити адекватний доступ до медичної допомоги та консультування відповідно до потреб осіб, які перебувають під вартою, визнаючи будь-які особливі потреби осіб у зв'язку з їх сексуальною орієнтацією, гендерною ідентичністю, гендерним самовираженням та статевими характеристиками.

ентацією, гендерною ідентичністю, гендерним самовираженням та статевими характеристиками.

Також держави мають прийняти необхідні заходи для виявлення жертв тортур і жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність поводження чи покарання, скоєних з причин, пов'язаних із сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю і запропонувати адекватний правовий захист, включаючи відшкодування шкоди та, при необхідності, надання медичної та психологічної допомоги.

Розвиваючи міжнародне право та права людини, держави вносять зміни у національне законодавство щодо захисту права представників ЛГБТІ-спільнот. Так, у Франції, у 2004 році, було схвалено поправку до чинного антидискримінаційного законодавства, згідно з якою гомофобні, сексистські, расистські, ксенофобські коментарі є незаконними та створено Вищий орган проти дискримінації та за рівність. А у 2015 році Сенат Франції схвалив законопроект, який дозволяє трансгендерним особам легально змінювати свою стать без необхідності операції зі зміни статі та примусової стерилізації [7].

У червні 2022 року уряд Іспанії схвалив новий законопроект, який дозволить трансгендерам самим визначати свою стать у національних свідоцтвах про народження та надаватиме дозвіл особам старше 16 років без обмежень змінювати свою стать без будь-яких обмежень [8]. Окрім того, підлітки віком від 12 до 14 років можуть змінити стать за наявності судового дозволу, а підлітки від 14 до 16 років також можуть змінювати свою стать, отримавши дозвіл від батьків або суду.

У США, станом на грудень 2023 року сорок шість штатів, округ Колумбія, Пуерто-Ріко, Американські Віргінські острови та Співдружність Північних Маріанських островів мають закони, які передбачають кримінальну відповідальність за різноманітні види насильства чи залякування, мотивованого упередженням (винятком є Арканзас, Джорджія), Південна Кароліна та Вайомінг) щодо гендерної ідентичності людини.

У 2021 році до Верховної Ради України було подано законопроект № 5488 [9], що має посилити відповідальність за злочини ненависті та мову ворожнечі та криміналізувати їх за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (СОГІ), а також заборонити дискримінацію за цими ознаками.

Захист прав людини відбувається і під час збройних конфліктів, і меншини ЛГБТІ стають ще вразливішими, ніж у мирний час. Війна, яку розпочала Росія, довела наскільки важливо виявляти повагу до прав і основоположних свобод людини, а також необхідність боротьби з дискримінацією проти представників ЛГБТІ-спільноти. Навіть під час збройного конфлікту держава не повинна відступати від своїх зобов'язань щодо дотримання основоположних прав людини, що закріплені в міжнародних універсальних та регіональних правових актах.

В умовах збройного конфлікту спеціальним механізмом захисту прав людини є міжнародне гуманітарне право, яке стоїть на захисті загальнолюдських цінностей. Воно зобов'язує кожну сторону збройного конфлікту забезпечувати гуманне поводження з цивільним населенням, пораненими, хворими і військовополоненими без будь-якої дискримінації (у т.ч. за ознакою статі).

Положення Женевських конвенцій прямо не забороняють дискримінацію за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, але загалом містять посилення на «будь-які інші подібні критерії». Проте, ст. 31 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року [10] передбачає, що договори повинні тлумачитися добросовісно, і тому загальна заборона дискримінації під час збройного конфлікту поширюється на осіб, які належать до груп, які є особливо вразливими під час збройного конфлікту, і, отже, можуть включати сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність.

Представникам ЛГБТІ-спільнот може знадобитися захист через загрозу їхньому життю, безпеці чи особистій свободі, страх

тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, або масового насильства в ситуаціях збройного конфлікту. Тому представники ЛГБТІ-спільноти повинні мати можливість виїжджати за кордон і мати право на отримання статусу біженця.

Представники ЛГБТІ-спільнот, які є шукачами притулку часто піддаються додатковій небезпеці через свою сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність чи самовираження. Протягом усього процесу надання притулку вони вважаються особами з підвищеним ризиком, які можуть мати особливі потреби щодо надання правової допомоги, умов надання статусу біженця чи медичного обслуговування.

Європейська система надання притулку передбачає, що особливі потреби та вразливі сторони заявників повинні бути визначені та враховані під час процедури надання притулку. Директива про процедури надання притулку [11] встановлює спеціальні процедурні гарантії для заявників, здатність яких користуватися правами та виконувати обов'язки, передбачені Директивою, обмежена через індивідуальні обставини (вік, стать, сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, внаслідок тортур, зґвалтування чи інших серйозних форм психологічного, фізичного чи сексуального насильства).

Так, відповідно до Інструментарію для законодавців і політиків щодо захисту інтерсексуальних людей у Європі 2019 року [12], шукачі притулку, які є інтерсексуальними особами мають право на доступ і отримання медичної допомоги без дискримінації. У них можуть бути специфічні потреби у сфері охорони здоров'я, оскільки такі особи часто мають проблеми з фізичним та психологічним здоров'ям через довгострокові наслідки хірургічних та інших медичних втручань.

Окрім того, 23 Джок'якартський принцип зазначає, що кожен має право шукати притулку в інших країнах і користуватися притулком від переслідувань, пов'язаних з сексуальною орієнтацією і гендерною ідентичністю.

Під час збройних конфліктів у Сирії, Афганістані та Іраку були зафіксовані випадки, коли представники ЛГБТІ-спільнот ставали об'єктами переслідувань через свою сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність чи гендерне самовираження. Під час кампаній «виправного насильства» або «очищення населення» озброєні групи погрожували вбивством і змушували їх покинути свої домівки. Навіть якщо вони не були причетні до вчинення цих зловживань, сторони збройного конфлікту не змогли запобігти їх скоєнню або притягнути винних до відповідальності [13].

Відповідно до Статті 10 Рекомендації CM/Rec (2010)05 [14] Комітету Міністрів, держави-члени повинні забезпечити, щоб шукачів притулку не відправляли назад до країни, де їхнє життя чи свобода опинилися б під загрозою або вони б зіткнулися з ризиком тортур, нелюдських чи таких, що принижують честь і гідність поводження чи покарання, на підставі сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності.

У деяких державах на законодавчому рівні закріплено право проходження військової служби представниками ЛГБТІ-спільнот. Так, у США з 2011 року геї, лесбійки та бісексуали можуть служити відкрито, а з 2016 року – і трансгендерні особи. 24 жовтня 2016 року 10 солдатів армії США стали першими, хто відкрито подав петицію про зміну статі після скасування заборони на службу трансгендерним особам [15]. З 2021 року трансгендерним особам дозволено служити в армії за різних умов і вимог [16]. 30 квітня 2021 року Міністерство оборони США прийняло нову політику, яка закликає до кращого доступу до медицини та надання допомоги за гендерними ознаками для трансгендерних людей, які служать у Збройних силах США.

У Франції представникам ЛГБТІ-спільнот також дозволено відкрито проходити військову службу.

У наш час, представники ЛГБТІ-спільнот активно захищають Україну в якості військовослужбовців, параме-

диків та волонтерів. На момент початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну законодавство щодо врегулювання стосунків, відмінних від гетеросексуальних, в Україні було відсутнє. Проте, війна актуалізувала проблему відсутності шлюбної рівності у т.ч. за ознакою сексуальної орієнтації. Адже можуть виникати ситуації, коли принаймні один з партнерів служить у Збройних Силах України. І якщо стосунки пари не легалізовані, то, наприклад, у випадку поранення одного представника ЛГБТІ-спільноти, другий не зможе відвідувати свого партнера в шпиталі та реанімації або приймати рішення, пов'язані з підтримкою життєзабезпечення. А також, у випадку загибелі, вирішувати питання щодо поховання та претендувати на спадкування першої черги. Одностатева сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність залишається суперечливою темою в Україні.

Ситуація з правами меншин ЛГБТІ, як і з правами людини, на окупованих територіях ще гірша. На території анексованого РФ Криму місцеві ЛГБТІ утискаються та переслідуються владою колаборантів посиляючись на «законодавство» РФ. Представники ЛГБТІ-спільнот та інші меншини (особливо національні та релігійні меншості) скаржаться щодо збільшення нападів на них на території терористичних «ДНР» та «ЛНР». Так, наприкінці серпня 2020 року представниками так званого «Міністерства державної безпеки ДНР» було викрадено 2 представників ЛГБТІ-спільноти. Приводом для викрадення стала їх сексуальна орієнтація та проукраїнська позиція. Ще одним прикладом порушення прав представників ЛГБТІ-спільнот є випадок, коли 21-річного юнака було затримано під час перетину лінії розмежування бойовиками ДНР. Під час незаконного огляду його телефону було виявлено конфіденційну інформацію про його сексуальну орієнтацію. Після чого бойовики почали ображати, залякувати хлопця та погрожували, що не пропустять його на підконтрольну Україні територію, а також вимагати значну суму грошей.

Всі публічні прояви гомофобії чи насильства щодо представників ЛГБТІ-спільноти мають засуджуватися, і навіть під час збройних конфліктів необхідно дотримуватися прав людини щодо недискримінації всіх соціальних груп.

Враховуючи вищевикладене, з метою ефективного забезпечення захисту прав представників ЛГБТІ-спільнот під час збройного конфлікту, можна запропонувати наступне:

1. Розробити якісну базу нормативно-правових актів, спрямованих на захист прав представників ЛГБТІ-спільнот під час збройних конфліктів.

2. Адаптувати законодавство в сферах сексуальної орієнтації та гендерної іден-

тичності, що буде забезпечувати захист прав ЛГБТІ-осіб та сприяти у наближенні правової системи України до міжнародних стандартів захисту прав людини.

3. Розробити окремі положення, які будуть забезпечувати гуманне поводження з цивільним населенням, пораненими, хворими і військовополоненими без будь-якої дискримінації (у т.ч. за ознакою статі).

4. Законодавчо врегулювати питання зміни статі на національному рівні.

5. Запровадити відповідний механізм моніторингу, щодо нагляду за дотриманням захисту прав представників ЛГБТІ-спільнот та виконанням державою своїх зобов'язань щодо дотримання прав цих спільнот.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

2. Міжнародний пакт про економічні соціальні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.

3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

5. Рада ООН з прав людини групи за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (березень 2012 року). URL: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/PanelSexualOrientation.aspx>.

6. The Yogyakarta Principles plus 10. (2017). URL: <https://yogyakartaprinciples.org/> (дата звернення 17.04.2024).

7. Assemblée Nationale. Retrieved 4 June 2016. URL: https://www.assemblee-nationale.fr/14/dossiers/justice_21e_siecle.asp (дата звернення 19.04.2024).

8. Spanish government approves new bill on transgender rights., (June 27, 2022). URL: <https://apnews.com/article/spain-gay-rights-madrid-government-and-politics-0eeb5b9fba7c78a458326bcf8e871222> (дата звернення 19.04.2024).

9. Законопроект про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації № 5488 від 13.05.2021. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71891 (дата звернення 19.04.2024).

10. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення 19.04.2024).

11. Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/32/oj> (дата звернення 19.04.2024).

12. Dan Christian Ghattas. (2019). Protecting intersex people in Europe – a toolkit for law and policy makers, 2019. URL: https://oiieurope.org/wp-content/uploads/2019/05/Protecting_intersex_in_Europe_toolkit.pdf (дата звернення 19.04.2024).

13. A. Margalit. Still a blind spot: The protection of LGBT persons during armed conflict and other situations of violence. *International Review of the Red Cross* (2018), 100 (1-2-3),

237–265. *150 years of humanitarian reflection*. URL: https://international-review.icrc.org/sites/default/files/reviews-pdf/2019-10/100_13.pdf (дата звернення 17.04.2024).

14. Рекомендація CM/Rec (2010)05 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про заходи з боротьби проти дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/ukraina/rekomendatsiya-cmrec20105-komitetu-ministriv-radi-evropi-derzhavam-chlenam-pro-zahodi-z-borotbi-proti-diskriminatsii-za-oznakami-seksualnoi-orientatsii-abo-gendernoi-identichnosti-134655.html> (дата звернення 19.04.2024).

15. 10 Transgender Soldiers Ask for Formal Recognition. (Oct. 24, 2016). URL: <https://www.usnews.com/news/politics/articles/2016-10-24/10-transgender-soldiers-seek-formal-gender-identity-change> (дата звернення 19.04.2024).

16. Laurel Wamsley. Pentagon Releases New Policies Enabling Transgender People To Serve In The Military. (March 31, 2021) URL: <https://www.npr.org/2021/03/31/983118029/pentagon-releases-new-policies-enabling-transgender-people-to-serve-in-the-milit> (дата звернення 19.04.2024).

REFERENCES:

1. Zahalna deklaratsiia prav liudyny vid 10 hrudnia 1948 roku [The Universal Declaration of Human Rights of December 10, 1948]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text [in Ukrainian].

2. Mizhnarodnyi pakt pro ekonomichni sotsialni prava vid 16 hrudnia 1966 roku [International Covenant on Economic and Social Rights of December 16, 1966]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text [in Ukrainian].

3. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava vid 16 hrudnia 1966 roku [International Covenant on Civil and Political Rights of December 16, 1966]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text [in Ukrainian].

4. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 4 lystopada 1950 roku [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of November 4, 1950]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].

5. Rada OON z prav liudyny hrupy za oznakoiu seksualnoi oriientatsii ta hendernoi identychnosti (berezen 2012 roku) [UN Human Rights Council groups based on sexual orientation and gender identity (March 2012)]. *ohchr.org*. Retrieved from <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/PanelSexualOrientation.aspx> [in English].

6. The Yogyakarta Principles plus 10. (2017). *yogyakartaprinciples.org*. Retrieved from <https://yogyakartaprinciples.org> [in English].

7. Assemblée Nationale. Retrieved 4 June 2016. *assemblee-nationale.fr*. Retrieved from https://www.assemblee-nationale.fr/14/dossiers/justice_21e_siecle.asp [in French].

8. Spanish government approves new bill on transgender rights. (2022, June 27). *apnews.com*. Retrieved from <https://apnews.com/article/spain-gay-rights-madrid-government-and-politics-0eeb5b9fba7c78a458326bcfbe871222> [in English].

9. Zakonoproekt pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia ta Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo borotby z proiavamy dyskryminatsii № 5488 vid 13.05.2021 [Draft Law on Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses and the Criminal Code of Ukraine on Combating Manifestations of Discrimination No. 5488 dated May 13, 2021]. (n.d.). *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71891 [in Ukrainian].

10. Videnska konventsiiia pro pravo mizhnarodnykh dohovoriv 1969 roku [Vienna Convention on the Law of International Treaties of 1969] (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text. [in Ukrainian].

11. Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/32/oj> [in English].
12. Dan Christian Ghattas. (2019). *Protecting intersex people in Europe – a toolkit for law and policy makers*. Retrieved from https://oiieurope.org/wp-content/uploads/2019/05/Protecting_intersex_in_Europe_toolkit.pdf [in English].
13. Margalit, A. Still a blind spot: The protection of LGBT persons during armed conflict and other situations of violence. *International Review of the Red Cross* (2018), 100 (1-2-3), 237–265. *150 years of humanitarian reflection*. Retrieved from https://international-review.icrc.org/sites/default/files/reviews-pdf/2019-10/100_13.pdf [in English].
14. Rekomendatsiia CM/Rec (2010)05 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam pro zakhody z borotby proty dyskryminatsii za oznakamy seksualnoi orientatsii abo hendernoi identychnosti [Recommendation CM/Rec (2010)05 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on measures to combat discrimination based on sexual orientation or gender identity]. (n.d.). <https://genderindetail.org.ua>. Retrieved from <https://genderindetail.org.ua/library/ukraina/rekomendatsiya-cmrec20105-komitetu-ministriv-radi-evropi-derzhavam-chlenam-pro-zahodi-z-borotbi-proti-discriminanatsii-za-oznakami-sexualnoi-orientatsii-abo-gendernoi-identychnosti-134655.html> [in Ukrainian].
15. 10 Transgender Soldiers Ask for Formal Recognition. (2016, Oct. 24). Retrieved from <https://www.usnews.com/news/politics/articles/2016-10-24/10-transgender-soldiers-seek-formal-gender-identity-change> [in English].
16. Laurel Wamsley. Pentagon Releases New Policies Enabling Transgender People To Serve In The Military. (2021, March 31). Retrieved from <https://www.npr.org/2021/03/31/983118029/pentagon-releases-new-policies-enabling-transgender-people-to-serve-in-the-milit> [in English].